

Ἡ διάχυση τῆς θρησκείας στὰ κόμικς
Μελέτη περίπτωσης τῶν 99 μουσουλμάνων ὑπερῆρων:
κάλεσμα στὸ Ἰσλάμ («ντάαουα»)
ἢ διαστρέβλωση τοῦ μωαμεθανικοῦ κηρύγματος
ἐξ ἐπόψεως ἰσλαμικῆς ἐρμηνείας;

Δημητρίου Ἀθανασίου*

Εἰσαγωγή

Στὴ σύγχρονη δημοφιλῆ μυθοπλασία, ποὺ συνήθως παρουσιάζεται σὲ ἓνα κόμικς ἢ κινούμενο σχέδιο, ὁ ὑπερήρωας εἶναι ἓνας ἥρωικὸς χαρακτήρας ποὺ φοράει στολή, διαθέτει ὑπερφυσικὲς ἢ ὑπεράνθρωπες δυνάμεις καὶ εἶναι ἀφιερωμένος στὴν καταπολέμηση τοῦ ἐγκλήματος, τὴν προστασία τῶν πολιτῶν καὶ συνήθως μάχεται κατὰ τοῦ κακοῦ¹. Πολλὲς φορὲς λαμβάνει τὸν ἀντίστοιχο ρόλο καὶ γυναικὰ ὑπερήρωας, ἢ ὁποῖα καλεῖται ὑπερηρώιδα.

Ἡ ἀναφορὰ στοὺς ὑπερήρωες ἀπὸ ἰσλαμικῆς πλευρᾶς δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας, καθ' ὅτι συνδέεται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἥρωα. Στὴν ἰσλαμικὴ κοσμοθέαση ἢ ἔννοια τοῦ ἥρωα εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν εὐρύτερη μουσουλμανικὴ ἱστορία². Οἱ μουσουλμάνοι διαθέτουν ἀφθονία ἥρώων ποὺ λαμβάνουν σάρκα καὶ ὅστᾳ, οἱ πράξεις τῶν ὁποίων ἦταν ἥρωικὲς λόγω τῆς πίστεως τους, καθὼς αὐτὴ συνδέεται μὲ τὴν στάση τους ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμο.

* Ὁ Δρ. Δημήτριος Ἀθανασίου εἶναι μέλος Ε.ΔΙ.Π. τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας καὶ Θρησκευολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Βλ. <https://www.dictionary.com/browse/superhero%27s?r=14> (9-8-2023).

2. Μία ἐξαιρετικὴ μελέτη ποὺ ἀναλύει τοὺς ἥρωες τῆς ἰσλαμικῆς ἱστορίας εἶναι τοῦ M. Esma'il Sieny, *Heroes of Islam*, Darus Salam, Ἰνδία 2000.

Ὅλοι οἱ ἥρωες τοῦ Ἰσλάμ διαθέτουν δύο θεμελιώδη χαρακτηριστικά: α) ἀπόλυτη πεποίθηση καὶ ἀφοσίωση στὴν ἀγνή πίστη τῆς θρησκείας τοῦ Ἰσλάμ καὶ β) συνεχῆ προσπάθεια ἀναζήτησης αὐτοῦ ποὺ εὐαρεστεῖ τὸν Δημιουργὸ Θεό/Ἀλλάχ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς περιστάσεις τῆς ζωῆς τους. Ὁ ἥρωας τοῦ Ἰσλάμ, εἴτε εἶναι στρατιωτικὴ ἰδιοφυΐα εἴτε μορφωμένος διδάσκαλος ἢ ἀφοσιωμένος στὴν πίστη, γνωρίζει ὅτι ἡ παροδικὴ ζωὴ σὲ τοῦτον τὸν κόσμον εἶναι ἓνα μέσο γιὰ τὸ πέρασμα πρὸς τὴν αἰωνιότητα καὶ ὅτι οἱ ἐφήμεροι πόννοι καὶ οἱ ἀπολαύσεις τοῦ παρόντος κόσμου δὲν εἶναι τίποτε, ἂν συγκριθοῦν μὲ τοὺς ἀτελεύτητους πόνους τῆς Κολάσεως καὶ τὶς ἀτελεύτητες ἀπολαύσεις τοῦ Παραδείσου, καθὼς οἱ δεύτερες ἀποτελοῦν τὸν κατ' ἐξοχὴν στόχο τῶν πιστῶν μουσουλμάνων. Μόνο μέσῳ τῆς θείας εὐαρέστησης μπορεῖ ἓνα ἄτομο νὰ ἀπολαύσει τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀγαλλίαση σὲ αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴν πραγματικὴ εὐτυχία στὴ μετὰ θάνατον ζωὴ.

Ὁ Ἄμιρ Χάσσαν Σιντίκη παρατηρεῖ ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴν ἰσλαμικὴ θεώρηση, ὑφίστανται τέσσερα κύρια χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα ὀφείλει νὰ διαθέτει κάποιος προκειμένου νὰ ἀποκαλεῖται ἥρωας: α) οἱ συνθῆκες μέσα στις ὁποῖες γεννήθηκε καὶ τὰ μέσα ποὺ εἶχε στὴ διάθεσή του, προκειμένου νὰ ἀλλάξει τὴν πορεία μιᾶς κοινότητας ἢ ἐνός «ἔθνους»³. β) ἡ κατάσταση τῶν ἀνθρώπων ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖους γεννήθηκε καὶ ἢ ἐκ μέρους τους ἀντίθετη γνώμη ποὺ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει⁴. γ) τὸ πόσο ἐπιτυχημένος ἦταν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ βίου του στὴν ἐπίτευξη τῆς ἀποστολῆς του⁵ καὶ δ) τὸ ἐὰν ἢ ἀποστολὴ καὶ ὁ ρόλος του ἀσκοῦν ἐπιρροὴ σὶς ἐπόμενες γενεές⁶. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Ἄμιρ Χάσσαν Σιντίκη, στὸ ὁμώνυμο βιβλίον του, θεωρεῖ ὡς τὸν μεγαλύτερο ἥρωα ὄλων τῶν ἐποχῶν τὸν προφήτη Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος φέρει καὶ τὰ τέσσερα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά, καὶ ἀναμφισβήτητα συγκαταλέγεται στὸν κόσμον τῶν ἡρώων⁷.

Ἡ Σαχναζ Χουσεΐν θεωρεῖ ὅτι ἥρωας εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ ἐπιδιώκει νὰ ἐπιτύχει τὴν ἀποστολὴ του, ἀλλάζοντας

3. A. H. Siddiqi, *Heroes of Islam*, 1, Jamiya-ul-Falah, Karachi 1965.

4. Ὁ.π.

5. Ὁ.π.

6. Ὁ.π.

7. Ὁ.π.

τήν κοινωνία⁸. Κατ' άλλους, αυτό που χαρακτηρίζει τον μουσουλμάνο ήρωα και τον καθιστά ιδιαίτερο είναι ή προθυμία του να οδηγηθεί στον θάνατο και ή θυσία του υπέρ πίστεως, με την οποία προσφέρει τη ζωή του για χάρη του Ίσλάμ, όπως έπραξαν αναλόγως οί μάρτυρες (άλ-σουχαντά)⁹. Η γενναιότητα στη μάχη και ή ειλικρίνεια είναι αυτά που χαρακτηρίζουν τον μουσουλμάνο ήρωα¹⁰. Το έσωτερικό τζιχάντ (άλ-γγιχάντ) οδηγεί στον ισλαμικό ήρωισμό, στον όποϊον ό μουσουλμάνος πράττει αυτό που εύαρεστεί τον Θεό/Άλλάχ¹¹.

Ίστορικά, οί ήρωες του Ίσλάμ υπήρξαν –ώς επί το πλείστον– ήγεμονικές και στρατιωτικές προσωπικότητες, που με τις ένέργειές τους κατάφεραν να καταστήσουν το Ίσλάμ μία από τις ισχυρότερες και επικρατέστερες θρησκείες παγκοσμίως. Οί πιο άντιπροσωπευτικές ήρωικές φιγούρες έξ έπόψεως ισλαμικής θεώρησης είναι ό Χαρόν αλ-Ρασίντ (763/66-809), πέμπτος χαλίφης τής δυναστείας των Άββασιδών (750-1258), ό όποϊος κατέστησε τη Βαγδάτη το κατ' έξοχόν κέντρο του κόσμου. Έξίσου έμβληματική ισλαμική προσωπικότητα υπήρξε και ό Σαλαδίνος (1137/38-1193), ό όποϊος υπήρξε πρότυπο άνδρείας και ίπποτισμού και άπετέλεσε μία από τις ένδοξότερες ισλαμικές μορφές τής έποχής των Σταυροφοριών. Σημαντική ήρωική φιγούρα υπήρξε και ό Τιμούρ (1336-1405), ό όποϊος ήταν Μογγόλος κατακτητής και σύμβολο ίπποτισμού και γενναιότητας. Ήρωικά κινήθηκε και ό Όσμάν Γαζή Α' (1258-1326), ίδρυτής τής Όθωμανικής Αυτοκρατορίας (1299-1922). Από τη λίστα των ήρώων του Ίσλάμ δέν δύναται να άπουσιάζει και ό Μωάμεθ ό Πορθητής (1432-1481), ό όποϊος δικαίως θεωρείται από τους μεγαλύτερους μουσουλμάνους ήγέτες στην ιστορία, καθώς κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη και κατέλυσε τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Παρόμοιες προσλαμβάνουσες ισχύουν βέβαια και σε άλλες πολιτισμικές συνάψεις. Άλλωστε, ως ήρωας ή ήρωίδα στη μυθολογική παράδοση αλλά και ως σύγχρονο κοινωνικό άρχέτυπο νοείται συνήθως ό άνθρωπος που προβαίνει σε γενναία πράξη, συχνά μέχρι σημείου

8. S. Husain, *Muslim Heroes of the Crusades*, 3, Ta-Ha Publishers, London 1998.

9. J. Knappert, *Islamic Legends: Histories of the Heroes, Saints and Prophets of Islam*, Brill, Leiden 1985.

10. Ό.π.

11. S. Husain, *Ό.π.*, σ.14.

αὐτοθυσίας, καὶ εἶναι αὐτὸς ποὺ κατορθώνει κάτι ἐξαιρετικὰ δύσκολο¹². Συνήθως οἱ ἥρωες ἐμφανίζονται παραδοσιακὰ ὡς πρωταγωνιστὲς ἐνὸς μύθου, θρύλου ἢ ἔπους, κατέχοντας ἰκανότητες μεγαλύτερες ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ κατέχει ὁ μέσος ἄνθρωπος. Αὐτὲς οἱ ἰκανότητες τοὺς βοηθοῦν νὰ ἐκτελέσουν ἀσυνήθιστες καὶ παράτολμες ἀγαθοεργεῖς πράξεις (ἡρωικὲς ἐνέργειες), γιὰ τὶς ὁποῖες γίνονται γνωστοί/ές. Αὐτὲς οἱ ἰκανότητες καὶ δυνάμεις εἶναι ὄχι μόνο σωματικές, ἀλλὰ καὶ διανοητικὲς ἢ πνευματικές.

Ἔτσι, ἡ ἔννοια τοῦ ἥρωα ἐνυπάρχει ἤδη στὴν ἰσλαμικὴ χρησιμολογία. Ἐνδεχομένως, ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια υἱοθετήθηκαν οἱ μουσουλμάνοι ὑπερήρωες στὰ κόμικς ὡς συναρπαστικὸ συστατικὸ τῆς λαϊκῆς κουλτούρας. Συνήθως τὰ κόμικς προσπαθοῦν νὰ προβάλουν μία διαφορετικὴ πλευρὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου καὶ νὰ γεφυρώσουν τὶς διαφορὲς τοῦ μὲ τὸν δυτικὸ. Ἡ ἀναπαράσταση τῶν μουσουλμάνων στὰ κόμικς ἀποτελεῖ ἓνα θέμα ποὺ ἀγνοεῖται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς κύκλους καὶ τὶς ἀντίστοιχες σπουδὲς τῶν κόμικς, παρὰ τὴν πρόσφατη ἄνοδο τῶν μουσουλμανικῶν χαρακτήρων σὲ δημοφιλῆ κόμικς. Ἱστορικὰ γεγονότα ποὺ προέκυψαν, ὅπως ἡ καταστροφὴ τῶν δίδυμων πύργων τὴν 11η Σεπτεμβρίου 2001, ἡ Ἀραβικὴ Ἄνοιξη τὸ 2011 καὶ ἡ ἄνοδος τῆς ἰσλαμιστικῆς τρομοκρατίας, καὶ κυρίως ἡ ἀνάδυση τοῦ Ἰσλαμικοῦ Κράτους (τὸ γνωστὸ ISIS ἢ Ντάες τὸ 2014), ἔχουν φέρει στὸ προσκήνιο τὴν ταχεῖα ἐνσωμάτωση τοῦ Ἰσλάμ στὴ βιομηχανία τῶν κόμικς.

Ὡστόσο, μουσουλμανικοὶ χαρακτήρες ἀπαντοῦν σὲ πρώιμες ἐκδόσεις δυτικῶν κόμικς, μὲ πρῶτο γνωστὸ μουσουλμάνο ὑπερήρωα τὸ 1944 τὸν Κισμέτ (Kismet), ποὺ φέρει φέσι, ἀπὸ τὴν Bomber Comics, ὁ ὁποῖος πολέμοῦσε τοὺς Ναζί. Τὸ 1976 ἀκολούθησε ὁ Μαῦρος Τίγρης, ἓνας μουσουλμάνος θρησκευτικὸς ἡγέτης ἀπὸ τὸν φανταστικὸ χῶρο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς μὲ τὸ ὄνομα Murkatesh. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1981, χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ ἀνατολίτη Arabian Knight, ὁ ὁποῖος φοροῦσε τουρμπάνι καὶ πετοῦσε πάνω σὲ ἱπτάμενο χαλί. Τὰ κόμικς μὲ ὑπερήρωες συχνὰ ἀντικατοπτρίζουν τὶς ἐγγενεῖς προκαταλήψεις ποὺ ἔχουν οἱ Ἀμερικανοὶ ἐναντία σὲ μὴ δυτικοὺς

12. Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Ἀθήνα 2012, σ. 831.

πολιτισμούς και θρησκευτικές ή έθνοτικές μειονότητες. Για τοῦτο δὲ τὸν λόγο, οἱ μουσουλμάνοι ὑπερήρωες παρουσιάζονται μὲ ὀριενταλιστικά στερεότυπα, ἀφοῦ ἦταν κυρίως ἀραβικῆς καταγωγῆς, σκουρόχρωμοι, φοροῦσαν τουρμπάνια, εἶχαν μεγάλα μουστάκια καὶ πολλές φορές μεταφέρονταν μὲ χαλιὰ ἢ καμήλες¹³. Τὸ γεγονός αὐτὸ δείχνει τὸ στερεότυπο ποὺ ἀναπαράγεται, ὅτι οἱ μουσουλμάνοι ταυτίζονται μὲ τοὺς Ἀραβες. Πρόκειται βεβαίως γιὰ ἐσφαλμένη ἀντίληψη, καθὼς μόνον τὸ 20% τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀραβικῆς καταγωγῆς καὶ ὀμιλεῖ ὡς μητρικὴ γλῶσσα τὴν ἀραβικὴ¹⁴. Ἐξάλλου, τὸ μεγαλύτερο ἰσλαμικὸ κράτος (ἐκεῖνο μὲ τὸν μεγαλύτερο μουσουλμανικὸ πληθυσμὸ) δὲν εἶναι κάποιο ἀραβικὸ κράτος ἀλλὰ ἡ Ἰνδονησία, καὶ ἀκολουθοῦν τὸ Πακιστὰν καὶ ἡ Ἰνδία. Στὴν τελευταία, τὸ Ἰσλάμ εἶναι ἡ 2η μεγαλύτερη θρησκεία μετὰ ἀπὸ τὸν Ἰνδουισμό¹⁵.

Ἔτσι λοιπὸν δὲν εἶναι διόλου τυχαῖο ὅτι σὲ ἀρκετὰ κόμικς ὁ μουσουλμάνος ταυτίζεται συχνὰ καὶ μὲ τὸν «τρομοκράτη», τὸν «ἐξτρεμιστὴ» καὶ τὸν «ληστὴ»¹⁶. Ἄλλωστε, ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Τζὰκ Σαχὶν ὅτι, ἀπὸ τὸ 1991 καὶ μετὰ, ἀπὸ τὶς 149 περιπτώσεις «κακῶν» Ἀράβων στὰ κόμικς, οἱ 50 ἀπὸ αὐτοὺς χαρακτηρίστηκαν τρομοκράτες¹⁷. Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, ἔπειτα ἀπὸ τὴν 11η Σεπτεμβρίου, τὸ στερεότυπο ὅτι οἱ μουσουλμάνοι ταυτίζονται μὲ τοὺς τρομοκράτες ἔγινε ἀκόμη πιὸ ἐκδηλο στὴν παραγωγὴ τῶν κόμικς¹⁸. Ἔτσι, στὰ κόμικς οἱ μουσουλμάνοι

13. N. Pumphrey, "Avenger, Mutant, or Allah: A Short Evolution of the Depiction of Muslims in Marvel Comics", *The Muslim World*, 106, 4, Special Issue: *Shifting Boundaries: The Study of Islam in the Humanities* (October 2016), σσ. 781-794, 781-782. Γιὰ παράδειγμα, ὁ Sinbad ὑπῆρξε τυπικὸς ἀνατολίτης πειρατὴς, ποὺ φοροῦσε τουρμπάνι, μυτερὰ παπούτσια καὶ ἔσωζε ἀπὸ τέρατα καὶ τζίν κοπέλες ντυμένες ὡς χορεύτριες τῆς κοιλιᾶς. Ὁ Sinbad ἐμφανίστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Marvel Comics τὸ 1974. Βλ. L. Wein & G. Tuska, "The Golden Voyage of Sinbad!", *Worlds Unknown* 1, 7 (June 1974).

14. Περὶ αὐτοῦ βλ. <https://www.pewresearch.org/religion/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population10/> (21-9-2023).

15. Βλ. <https://www.nationsonline.org/oneworld/muslim-countries.htm> (21-9-2023).

16. J. Dar, "Holy Islamophobia, Batman! Demonization of Muslims and Arabs in Mainstream American Comic Books", *Teaching Against Islamophobia*, ἐπιμ. J. L. Kincheloe, S. R. Steinberg, and C. D. Stonebanks, Peter Lang, New York 2010, σσ. 99-110, 105.

17. J. Shaheen, "The Comic Book Arab", *Link* 24/5 (1991), σσ. 1-11, 10.

18. M. Diapolo, *War, Politics, and Superheroes: Ethics and Propaganda in Comics and Film*, McFarland & Company Inc., Publishers, N. Caroline & London 2011, σσ. 1-3.

παρουσιάζονται ως «κακοί», «τρομοκράτες», «γενειοφόροι», «άνδρες με τουρμπάνια που απαγγέλλουν κορανικούς στίχους και παρακινούν σὲ πράξεις βίας στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ/Αλλάχ»¹⁹. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ ὑπερήρωας Iron Man, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Σοβιετικοὺς πολεμοῦσε καὶ τοὺς μουσουλμάνους²⁰. Ἐξίσου ἐμβληματικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ καὶ τὸ εἰκονογραφημένο μυθιστόρημα (Graphic novel) μετὶ τίτλο *Ἱερὸς Τρόμος* (*Holy Terror*), ποὺ εἶχε ὡς σκοπὸ νὰ ἐξοντώσει τοὺς μουσουλμάνους τρομοκράτες²¹.

Στὸ παρὸν ἄρθρο θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ σκιαγραφήσουμε τὴ μελέτη περίπτωσης τῶν 99 ὑπερηρώων στὴ βιομηχανία τοῦ κόμικς. Θὰ προβάλλουμε τὴν παρουσίαση τοῦ σχετικοῦ κόμικς καὶ τοὺς λόγους ποὺ ὀδήγησαν τὸν ἐμπνευστὴ τοῦ ἐγχειρήματος νὰ διαμορφώσει τὸ ὑπὸ ἐξέταση κόμικς, τὸ ὁποῖο ἀπηχεῖ θρησκευτικὲς ιδέες. Ἐξάλλου, οἱ ἀφηγήσεις, οἱ ιδέες, οἱ ἀξίες, τὰ σύμβολα καὶ οἱ ἐπιτελέσεις τῆς θρησκείας προσφέρουν κατ' ἀρχὰς ἕναν ἐρμηνευτικὸ γνώμονα, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο μπορούμε νὰ ἀναδείξουμε νοήματα καὶ σημασίες ἐνὸς κόμικς, ποὺ σὲ διαφορετικὴ περίπτωση θὰ περνοῦσαν ἀπαρατήρητα. Ἔτσι θὰ διερευνηθοῦν τὰ κάτωθι ἐρωτήματα: Ποιὰ εἶναι τὰ μηνύματα ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ προβάλλει ὁ δημιουργὸς τοῦ σχετικοῦ ἐγχειρήματος, ἀλλὰ καὶ συνάμα ποιές εἶναι οἱ θεολογικὲς του καταβολές, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐμφορεῖται; Παράλληλα, τίθεται ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα κατὰ πόσον τὸ ὡς ἄνω ἐγχείρημα ἀποτελεῖ ἕνα μέσο ἱεραποστολῆς καὶ κλήσης στὸ Ἰσλάμ, ἢ ἂν –ἀντιθέτως– συνιστᾷ τελικὰ διαστρέβλωση τοῦ ἰσλαμικοῦ κηρύγματος, ὅπως θεωροῦν σημαντικοὶ μουσουλμάνοι λόγιοι. Τὰ ὡς ἄνω ἐρευνητικὰ ἐρωτήματα θὰ ἐξετασθοῦν στὸ πλαίσιο τῆς πολυεπίπεδης προώθησης (διάχυσης) τῆς θρησκείας σὲ ἑτερόκλητα πολιτισμικὰ περιβάλλοντα καὶ πεδία νοήματος, προκειμένου νὰ ἐξυπηρετηθοῦν ἀποτελεσματικότερα οἱ ἀνάγκες τῆς, συμβάλλοντας ἔτσι στὴ διάχυση τῆς ἰσλαμικῆς θρησκευτικότητος.

19. J. Dar, “Holy Islamophobia, Batman! Demonization of Muslims and Arabs in Mainstream American Comic Books”, *Counterpoints*, no. 346 (2010), σσ. 99-110.

20. Γιὰ περισσότερα περὶ αὐτοῦ βλ. <https://www.imdb.com/> (28-8-2023).

21. F. Miller, *Holy Terror*, Legendary Comics, Burbank 2011.

1. Οι δημοφιλείς 99 μουσουλμάνοι υπερήρωες

Οι 99 υπερήρωες (*The 99*)²² είναι κόμικς, τὸ ὁποῖο κυκλοφορεῖται μνημιαίως. Τυπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Κουβέιτ τὸ 2006 ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Teshkeel Comics καὶ σύντομα ἔφθασε σὲ κάθε ἀγορὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου – ἕναν δὲ χρόνο ἀργότερα, κυκλοφοροῦσε καὶ στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες Ἀμερικῆς, τὴν Ἰνδία καὶ τὴν Ἰνδονησία²³. Τὴν ἰδέα αὐτὴ τὴν ἔφερε στὸ φῶς ἡ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ καλλιτέχνη κόμικς Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα²⁴. Ὁ δημιουργὸς Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα εἶναι γεννημένος στὸ Κουβέιτ, μὲ σπουδὲς ψυχολογίας στὸ Ἀμερικανικὸ Πανεπιστήμιο Tufts καὶ Διοίκησης Ἐπιχειρήσεων στὸ Columbia University τῆς Νέας Ὑόρκης. Θεωρεῖται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους ἐκπροσώπους τοῦ προοδευτικοῦ Ἰσλάμ, καθὼς καὶ σφοδρὸς πολέμιος τοῦ θρησκευτικοῦ ἐξτρεμισμού²⁵. Ἡ σκέψη γιὰ τὸ πρῶτο μουσουλμανικὸ κόμικς μὲ υπερήρωες «φυτεύτηκε» στὸ κεφάλι του λίγο μετὰ ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τῆς 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στοὺς Δίδυμους Πύργους τῆς Νέας Ὑόρκης²⁶. Οἱ ἥρωες τῆς νέας γενιᾶς βιβλίων κόμικς τοῦ Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα πολεμοῦν μὲ καλῦτερο τρόπο τὸ ἔγκλημα, καθὼς συνθλίβουν στερεότυπα καὶ μάχονται τὸν ἐξτρεμισμό.

Ὁ Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα, ὁ ὁποῖος ἐμπνεύστηκε τὸ κόμικς ἀπὸ τὶς βασικὲς ἀρχὲς τοῦ Ἰσλάμ, δημιούργησε μίαν ὁμάδα ἀπὸ 99 μουσουλμάνους υπερήρωες, οἱ ὁποῖοι διαθέτουν εἰδικὲς ἰκανότητες ποὺ προορίζονται νὰ ἐνσωματώσουν τὰ 99 ὀνόματα καὶ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ/Ἀλλάχ²⁷. Οἱ μουσουλμάνοι υπερήρωες εἶναι εὐρέως γνωστοὶ καὶ ὡς «Ὁμάδα

22. N. Al-Mutawa, *The 99*, Teshkeel Comics, Kuveyt 2007-2014.

23. S. Karunakaran, “Muslimahs in Comics and Graphic Novels: History and Representation”, <https://thejournal.ca/index.php/ijournal/article/view/29178/21745> (22-8-2023).

24. Κ. Τσάβαλου, “Οἱ 99 υπερήρωες τοῦ (καλοῦ) Ἀλλάχ”, 14.11.2010, στὸ <https://www.tovima.gr/2010/11/14/world/oi-99-yperirwes-toy-kaloy-allax/>, (22-8-2023).

25. Ὁ.π. Κατὰ τὴ δική μας ἐκτίμηση, ὁ ἐξτρεμισμὸς δὲν ταυτίζεται ἀπαραίτητα μὲ τὸν φονταμενταλισμὸ – τοῦλάχιστον στὸν χῶρο τῶν θρησκειῶν. Ὡς γνωστόν, ὁ φονταμενταλισμὸς ὡς τάση ἔχει ὡς ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἐπιστροφή στὶς θεμελιακὲς πηγὲς τῆς θρησκείας. Ἐπομένως, κάποιος δύναται νὰ εἶναι φονταμενταλιστὴς δίχως νὰ διακατέχεται ἀπὸ πράξεις βίας, κάτι ποὺ δὲν τὸν καθιστᾷ ἐπικίνδυνο γιὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο καὶ –κατὰ συνέπεια– δὲν διαταράσσει τὴν κοινωνικὴ συνοχή.

26. Ὁ.π.

27. S. Karunakaran, ὁ.π.

των 99», αριθμὸς ποὺ σχετίζεται ἄμεσα (ὅπως ἤδη ἐλέχθη) μὲ τὰ 99 ὀνόματα τοῦ Θεοῦ/Ἀλλάχ.

Ἡ ἀναφορὰ στὸν ἀριθμὸ 99 δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας καὶ κενὴ περιεχομένου. Κατὰ τὴν ἰσλαμικὴ θεολογία, ὁ Θεὸς διαθέτει 99 ὀνόματα καὶ ἰδιώματα²⁸. Στὸ σημεῖο αὐτὸ χρειάζεται μία ἀπαραίτητη διευκρίνιση ἐξ ἐπόψεως τῆς σουνιτικῆς δογματικῆς διδασκαλίας: Ὑφίσταται διάκριση ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, κάθε ὄνομα τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἀπὸ μία θεία ιδιότητα²⁹. Γιὰ παράδειγμα, τὰ θεία ὀνόματα Παντελεήμονας (ἄλ-ραχμάν) καὶ Πολυεὐσπλαχνος (ἄλ-ραχίμ) πηγάζουν ἀπὸ τὴ θεία ιδιότητα τοῦ ἐλέους καὶ τῆς εὐσπλαχνίας (ἄλ-ράχμα), τὸ ὄνομα Παντογνώστης (ἄλ-ἄλίμ) πηγάζει ἀπὸ τὴν ιδιότητα τῆς γνώσης (ἄλ-ἄίλμ) καὶ τὸ ὄνομα Ζωντανός (ἄλ-χάι) πηγάζει ἀπὸ τὴν ιδιότητα τῆς ζωῆς (ἄλ-χαγιᾶ) – κ.ο.κ.³⁰. Ἔτσι, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ σύγχρονος μουσουλμάνος λόγιος Ἄμπντ ἄλ-Ἄζιζ Ἴμπν Μπάζ (1912-1999), ὅλα τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ περιλαμβάνουν τὶς ιδιότητές του³¹.

Τὸ *Κοράνιο* ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει πολλὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ τὰ ὠραιότερα τῶν ὀνομάτων ποὺ ὑπάρχουν στὴ Δημιουργία³². Ἡ μουσουλμανικὴ θεολογία ἀσχολεῖται ἐμβριθῶς μὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὰ δαφιλῶς ἀναφέρονται στὸ *Κοράνιο*, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ ἐκφράζεται τὸ αἶσθημα τῆς προσωπικῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο μέσω τῶν ἐνεργειῶν του³³. Ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὰ θεία ὀνόματα καὶ τὶς θεῖες ιδιότητες ποὺ φαίνονται στὴ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ τάξη τοῦ κόσμου, ὅπως εἶναι ἡ παντοδυναμία, ἡ δημιουργικὴ δύναμη, ἡ σοφία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀγαθότητα, ἡ ζωὴ, ἡ θέληση, ἡ ὄραση, ἡ ἀκοή καὶ τὸ πλῆθος ἄλλων θείων ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα δηλώνουν τὸ ἔργο τῆς σοφίας του στὸν κόσμο³⁴. Βέβαια, ὑπάρχουν

28. Ἄγγ. Ζιάκα, *Τὸ Kalām καὶ τὰ ἰσλαμικὰ ρεύματα σκέψης*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2016, σ. 63.

29. Σ. Ἄλ-Φαουζάν, Ὁμιλία στό: <https://www.youtube.com/watch?v=otnVENky8b8> (15-9-2023).

30. Σ. Ἄλ-Φαουζάν, *ὁ.π.*

31. Ἰμπν Μπάζ, *Ματζμούα ἄλ-Φατάουα οὐ μακαλάτ*, 6, 277.

32. Ἄγγ. Ζιάκα, *ὁ.π.*, 63.

33. Ὅ.π.

34. Ὅ.π.

ἐπιπροσθέτως τὰ *ιδιώματα* ποὺ ταυτίζονται μὲ τὴ θεία οὐσία, ἀλλὰ καὶ οἱ *ιδιότητες* ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ὄψη τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὴ φυσικὴ ἀποκάλυψη τοῦ Θείου ἢ τὶς ιδιότητες τῆς θεοφάνειας³⁵. Πρόκειται γιὰ τὶς ιδιότητες τῆς ἐνέργειας ἢ πράξεως τοῦ Θεοῦ³⁶. Ἔτσι στὸν Θεό, πλὴν τῶν ιδιοτήτων ποὺ ἀναφέρονται στὴν οὐσία καθ' ἑαυτήν, ὑπάρχουν καὶ οἱ ιδιότητες ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τὶς δημιουργικὲς τοῦ ἐνέργειας καὶ πράξεις, ποὺ φανερώνουν τὸν Θεὸ ὡς δημιουργὸ καὶ προνοητὴ τοῦ κόσμου («σιφὰτ χαλκῆα» ἢ «σιφὰτ φααλέα») ³⁷. Τὸ συμπέρασμα ποὺ μποροῦμε νὰ συναγάγουμε ἀπὸ τὸ παραπάνω εἶναι ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ σχετικοῦ κόμικς, ὁ ἄλ-Μουτάουα, ἐπιθυμεῖ νὰ καταδείξει τὴν κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς Δημιουργίας του διὰ τῶν θείων ὀνομάτων καὶ ιδιοτήτων, μέσῳ τῶν σχετικῶν ὑπερηρώων. Πρόκειται γιὰ ιδιότητες τῆς παντοδυναμῆς δημιουργικῆς θέλησης τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐκφράζουν τὴ σχέση του πρὸς τὰ δημιουργήματά του. Σὲ ὁλόκληρο τὸ σύμπαν κυριαρχεῖ ἡ θεία παντοδυναμία, ὁ ἕνας Θεός.

Ἐχοντας λάβει οἱ ὑπερήρωες αὐτοὶ τὸ ὄνομά τους ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα 99 ὀνόματα καὶ ιδιώματα τοῦ Θεοῦ/Ἀλλάχ, οἱ χαρακτήρες τοῦ κόμικς ἐνισχύουν τὰ θετικὰ μηνύματα τοῦ Ἰσλάμ καὶ διατρέχουν τὶς κουλτοῦρες, ὥστε νὰ δημιουργήσουν ἕνα νέο «ἠθικὸ πλαίσιο» γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κακοῦ, συνεργαζόμενοι ἀκόμη καὶ μὲ τὴ Λίγκα τῆς Δικαιοσύνης τῆς Ἀμερικῆς³⁸. Σημειωτέον ὅτι οἱ «99» δὲν δίνουν ιδιαίτερη ἔμφαση στὸ θρησκευτικὸ περιεχόμενο, καθὼς οἱ ὑπερήρωες δὲν μιλοῦν γιὰ τὸν Θεὸ οὔτε προσεύχονται, ἐνῶ δὲν ἀποτελοῦν 99 ἀπεικονίσεις τοῦ Θεοῦ/Ἀλλάχ, κάτι τὸ ὁποῖο ἀπαγορεύει ρητὰ καὶ κατηγορηματικὰ τὸ *Κοράνιο* καὶ ὁ ἰσλαμικὸς νόμος.

Κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν 99 ὑπερηρώων εἶναι ὅτι κυνηγοῦν τοὺς κακοὺς σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ πλανῆτη καὶ ιδιαίτερα στὴ Μέση Ἀνατολή³⁹. Τιμωροῦν τὴν ἀδικία καὶ δὲν χρησιμοποιοῦν ποτὲ ὄπλα, παρὰ μόνο

35. Ὁ.π., 46.

36. Ὁ.π., 46-47.

37. Ὁ.π.

38. F. Strömberg, “‘Yo, rag-head!’: Arab and Muslim Superheroes in American Comic Books after 9/11”, *Amerikastudien/American Studies* 2011, σσ. 573-601, 573.

39. Κ. Τσάβαλου, ὁ.π.

τις υπεράνθρωπες δυνάμεις πού τους χαρίζουν οι 99 μαγικές πέτρες, εκάστη των οποίων αναλογεί σε μία από τις ιδιότητες του Θεού/Αλλάχ⁴⁰. Όπως όρθως έχει υποστηριχθεί, ο τρόπος απόκτησης των υπερφυσικών δυνάμεων στους υπερήρωες συνδέεται με τη διαλεκτική δύο ιδιοτήτων (άνθρωπινης και υπερανθρώπινης) σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση⁴¹. Βάσει αυτού, οι υπερήρωες μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: Στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται όσοι προέρχονται από άλλους πλανήτες (Superman, Hawkman, Captain Marvel κ.ά.)· αυτοί έχουν εκ της φύσεώς τους υπερφυσικές δυνάμεις και η ανθρώπινη μορφή τους είναι δευτερεύον, επίκτητο στοιχείο, καθώς το ανθρώπινο στοιχείο υποτάσσεται στο υπερανθρώπινο⁴². Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν όσοι απέκτησαν υπερφυσικές δυνάμεις εξαιτίας κάποιου επιστημονικού ή τεχνολογικού ατυχήματος, όπως οι Spiderman, Hulk, κ.ά.· εν προκειμένω, το υπερανθρώπινο στοιχείο είναι επίκτητο και οι ήρωες πρέπει να μεταμορφωθούν προκειμένου να ενεργοποιήσουν τις δυνάμεις τους· ο ήρωας δηλαδή έχει δύο φύσεις, πού είναι διακριτές, εναλλασσόμενες και τρόπον τινά υποστασιακά ισοδύναμες⁴³. Τέλος, στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται όσοι οφείλουν τις εξαιρετικές δυνάμεις τους αποκλειστικά στη χρήση της τεχνολογίας (Batman, Ironman, Captain America κ.ά.)· στην κατηγορία αυτή, η ανθρώπινη φύση του υπερήρωα παραμένει ανεπηρέαστη και το υπερανθρώπινο στοιχείο δεν είναι παρά μία τεχνολογική *persona*⁴⁴. Έχουμε την εντύπωση ότι οι 99 εντάσσονται μάλλον στην τρίτη κατηγορία, καθώς άντλούν τις υπερδυνάμεις τους από έξωγενείς παράγοντες.

Οι 99 υπερήρωες επιδιώκουν την κοινωνική δικαιοσύνη και την ειρήνη, ενάντια στις δυνάμεις του χάους και του κακού. Επίσης πετούν και είναι ταχύτατοι, διαθέτουν υπερόραση, δαμάζουν τή φωτιά ή τὸ νερό και μπορούν να μείνουν άόρατοι από τους έχθρους

40. Ό.π.

41. Ζ. Άγριμάκη, «Οι υπεράνθρωποι ήρωες από τή ρομαντική λογοτεχνία στην “επιστημονική φαντασία”· νέοι “μεσσίες” σε μία έσχατολογία χωρίς τέλος», *Θεολογία* 94, 1 (2023), σσ. 125-161, 138.

42. Ό.π.

43. Ό.π.

44. Ό.π.

τους⁴⁵. Πρόκειται για βασικό χαρακτηριστικό των υπερηρώων, που διαθέτουν κυριολεκτικά υπερφυσικές δυνάμεις, όχι μόνο σε επίπεδο σωματικής ρώμης, αλλά και σε επίπεδο αισθήσεων (π.χ., όραση, ακοή) και ικανοτήτων (πετούν, τρέχουν με την ταχύτητα του φωτός κ.λπ.)⁴⁶. Έτσι, εμφανίζονται υπέρμαχοι του καλού, του δικαίου, προστάτες των άδικημένων και βέβαια τιμωροί του κακού. Τα παραπάνω προσδίδουν θεμελιώδη χαρακτηριστικά των υπερώων στον κόσμο των κόμικς και το κατ' έξοχήν κίνητρό τους είναι ο ανιδιοτελής ζήλος για δικαιοσύνη. Η μάχη αυτή υπέρ της δικαιοσύνης εκ μέρους των 99 υπερηρώων δεν είναι χωρίς σημασία εξ' επόψεως ισλαμικής έρμηνείας. Σημαντικοί μουσουλμάνοι λόγιοι υπογραμμίζουν έμφατικά ότι το Ίσλαμ είναι πρώτιστα θρησκεία της δικαιοσύνης και όχι της ισότητας και της ειρήνης, όπως έσφαλμένα προβάλλεται από όρισμένους φιλελεύθερους κύκλους του μουσουλμανικού δυτικού κόσμου⁴⁷.

Οί 99 έχουν έξωτικά και κατ' έξοχήν ισλαμικά όνόματα, όπως Τζαμπάρ ο Πανίσχυρος, Μπάρι ο Θεραπευτής, Ντάρ ο Δοκιμαστής. Επίσης, ανάμεσα στους υπερώους, ό έμπνευστής εισάγει και νεαρές γυναίκες, που προέρχονται από διαφορετικές έθνότητες και παρουσιάζουν διαφορετική ένδυμασία⁴⁸. Όρισμένες φορούν την καλύπτρα της κεφαλής ή και όλόσωμη μπούρα, ενώ άλλες δεν ακολουθούν την ισλαμική ένδυμασία, χωρίς όμως να ντροπιάζει ή μία την άλλη για την έπιλογή της, παραπέμποντας έτσι στον «ισλαμικό φεμινισμό»⁴⁹. Τέτοιες υπερωίδες είναι: ή Σάμντα ή Άτρωτη, ή όκτάχρονη από τη Λιβύη ή Μπατίνα ή Κρουμένη ή Αόρατη ή ήρωίδα της Ύμενης, ή όποια κρύβει το πρόσωπό της πίσω από μία μπούρα και το κάνει για καλό σκοπό, αφού μόλις τή φοράει γίνεται άόρατη από τους έχθρούς της⁵⁰. ή Μουμίτα

45. Ό.π.

46. Ζ. Άγριμάκη, ό.π., 137.

47. Βλ. <http://www.salafvoice.com/article.aspx?a=4286> (26-9-2023).

48. J. Dar, "A Critique of Muslim Women in Comics – The 99", <https://www.fantasy-magazine.com/11/nonfiction-archive/articles/a-critique-of-muslim-women-in-comics-the-99/> (22-8-2023).

49. S. Karunakaran, ό.π. Το γεγονός αυτό παρατηρήσαμε σε έπισκεψή μας στην Τουρκία, και ειδικότερα στην Κωνσταντινούπολη, όπου οί γυναίκες που φοροούσαν μαντήλα κυκλοφορούσαν με φίλες που ακολουθοούσαν το δυτικό μοντέλο ένδυμασίας, δίχως να ντροπιάζει ή μία την άλλη για την έπιλογή της.

50. S. Karunakaran, ό.π.

ή Καταστροφέας, ή οποία είναι όρφανή και ανακαλύπτει στην έφηβεία της ότι διαθέτει έξωπραγματική ταχύτητα, ένα προσόν τὸ ὁποῖο ἐνισχύεται ὅταν ὁ καλὸς καὶ σοφὸς Ραζέμ τῆς προσφέρει μία ἀπὸ τὶς 99 μαγικὲς πέτρες⁵¹. ἡ Νούρα τὸ Φῶς, γόνος πλούσιας οἰκογένειας, ἡ ὁποία ἀνακαλύπτει μία ἀπὸ τὶς πέτρες ὅταν καταφέρνει νὰ ἀποδράσει ἀπὸ τοὺς ἀπαγωγεῖς τῆς⁵². ἡ δύναμη τῆς τελευταίας ἔγκειται στὸ ὅτι μπορεῖ νὰ διακρίνει τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθεια μέσα στοὺς ἄλλους⁵³. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἀναφέρονται σὲ χαρακτηριστικὰ ποὺ συναντῶνται στοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ γενναιοδωρία, ἡ δύναμη, ἡ πίστη, ἡ σοφία, ποὺ ὡς ἀρετὲς ὑπάρχουν βεβαίως καὶ σὲ ἄλλες θρησκευτικὲς παραδόσεις πέραν τοῦ Ἰσλάμ.

Ἡ εἰσαγωγή ὑπερρωϊδῶν ἐκ μέρους τοῦ ἄλ-Μουτάουα συναντᾶται καὶ σὲ ἄλλα σχετικὰ κόμικς. Ὑπερρωϊδὲς ἔχουν ἤδη κάνει τὴν ἐμφάνισή τους στὸν κόσμον τῶν ἰσλαμικῶν κόμικς, ὅπως ἡ Μπούρκα Ἐκδικητριά (Burka Avenger), ποὺ εἶναι ἡ πρώτη ὑπερρωϊδα τοῦ Πακιστάν⁵⁴. Ἡ Πακιστανὴ μαχήτρια τοῦ κακοῦ καταφέρνει νὰ κερδίσει τὶς μάχες τῆς χάρις στὴ μόρφωση καὶ τὶς μοναδικὲς πολεμικὲς τέχνες ποὺ κατέχει. Χρησιμοποιεῖ τὴ μπούρκα γιὰ νὰ μὴν ἀποκαλύψει τὴν ταυτότητά της καὶ πολεμᾷ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ κλείσουν τὸ σχολεῖο θηλέων ὅπου ἐργάζεται ὡς δασκάλα. Κατὰ ἀνάλογο τρόπο, συναντοῦμε καὶ τὴ Γυναῖκα Σκόνη (Sooraya Qadir), ἡ ὁποία ἔκανε τὴν ἐμφάνισή της στὰ κόμικς τῆς Marvel καὶ ἐντάχθηκε στὴν ὁμάδα τῶν X-Men⁵⁵, ἐνῶ ἀναλόγως κινεῖται καὶ ἡ Καμάλα Χὰν Μαρβέλ (Kamala Khan Marvel), ἡ Φάιζα Χουσέιν (Faiza Hussain), ἀλλὰ καὶ ἄλλες γυναῖκες ὑπερρωϊδὲς μὲ ἔντονο τὸ ἰσλαμικὸ στοιχεῖο⁵⁶.

51. S. Karunakaran, ὄ.π.

52. S. Karunakaran, ὄ.π.

53. S. Karunakaran, ὄ.π.

54. Βλ. <https://www.burkaavenger.com/> (27-8-2023).

55. G. Morrison & E. van Sciver, "Dust", *New X-Men* 1, 133 (Dec. 2002).

56. Περισσότερα περὶ τῶν μουσουλμάνων ὑπερρωϊδῶν βλ. M. Lynn, "Welcome to the Golden Age of Muslim Women in Comics", 2016b, <https://muslimgirl.com/welcome-golden-age-muslim-women-comics/> (23-8-2023). A. Mattu & N. Maznavi, *Love, Insh-Allah: The Secret Love Lives of American Muslim Women*, Soft Skull Press, Berkeley, CA 2012. M. Kent, "Unveiling marvels: Ms. Marvel and the reception of the new Muslim superheroine", *Feminist Media Studies* 15, 3 (2015), σσ. 522-527.

Στήν άραβική έκδοση τών ψευδωνύμων καθενός άπό τά 99 όνόματα τών ύπερηρώων/ύπερηρωίδων, αυτό είναι γραμμένα χωρίς τó όριστικό άρθρο «άλ-», διότι ή χρήση με τó όριστικό άρθρο άφορα άποκλειστικά τόν Θεό/Άλλάχ. Κάτι τέτοιο σκοπεύει στην ύπόμνηση ότι οί 99 είναι άπλως θνητοί, με ανθρώπινα χαρακτηριστικά ιδιώματα και άδυναμίες. Στό σημείο αυτό είναι άκρως άπαραίτητος ó διαχωρισμός μεταξύ ήρωα και ύπερήρωα. Ό ήρωας, ως άνθρωπος, καταλήγει στον θάνατο, ένώ στό κοσμοείδωλο τών ύπερηρώων οί τελευταίοι τόν ύπερβαίνουν⁵⁷. Άσφαλώς ή άθανασία, έξ έπόψεως ισλαμικής έρμηνείας, ανάγεται άποκλειστικά στον Θεό, όποτε σαφώς κάτι τέτοιο (ήτοι ή άθανασία τών ύπερηρώων) δέν μπορεί νά γίνει άποδεκτό άπό ισλαμικής πλευράς. Ό θάνατος είναι κάτι τó όποιο εύρίσκεται πέρα άπό τόν Θεό και μόνον. Τó Κοράνιο άποκαλεί τόν Θεό ως αυτόν που έχει ζωή, ως εκείνον που είναι άθάνατος: «Και άφησε την έμπιστοσύνη σου στον Ζώντα (= Άλλάχ), που δέν πεθαίνει, και πανηγύρισε τή δόξα του»⁵⁸. Ό προφήτης Μωάμεθ αναφέρει στην προφητική παράδοση ότι ό Θεός είναι ό μόνος άθάνατος, άφου είναι ό χορηγός τής ζωής⁵⁹. Μάλιστα, ή ιδιότητα τής ζωής, έξ έπόψεως σουνιτικής έρμηνείας, θεωρείται ως μία ιδιότητα που πηγάζει άπό τήν ουσία του Θεού, είναι δηλαδή έγγενής ιδιότητά του, άφου ό Θεός πάντοτε ύπήρχε και πάντοτε ήταν ζωντανός⁶⁰.

Μία έξίσου σημαντική διαφορά ανάμεσα στον ήρωα και τόν ύπερήρωα είναι ότι ό τελευταίος συμμετέχει σε μία παράλληλη άποστολή προς τόν παραδοσιακό ήρωα, αλλά χωρίς άπαραιτήτως νά έχει στόχο νά αλλάξει ριζικά τήν κοινωνία. Συνήθως ό ήρωας άγωνίζεται για νά αλλάξει τήν κοινωνία ή τήν κοινότητά του και νά θέσει νέα θεμέλια, ένώ ό ύπερήρωας εργάζεται για νά διασφαλίσει τή σταθερότητα τής κοινωνίας⁶¹. Έξάλλου, στό κοσμοείδωλο τών κόμικς, ό ύπερήρωας

57. D. Lewis, "The Muslim Superhero in Contemporary American Popular Culture", https://www.academia.edu/5280870/The_Muslim_Superhero_in_Contemporary_American_Popular_Culture (25-82023), 7.

58. Κοράνιο 25, 58.

59. Μούσλημ, Σαχίχ Μούσλημ, έπιμ. Άμπού Κατίμπα άλ-Φαριάμπη, έκδ. άλ-Ταύμπατάν, Ριάντ 2006, σ. 1249.

60. Μ. Ίμπν Ούθαύμην, Άσμά Άλλάχ ούα σιφάτου ού μαουκήφ άχλ άλ-σούνα μίνχα, έκδ. άλ-Θαρέα, σ. 16.

61. D. Lewis, ό.π., 7-8.

πρέπει νὰ παραμείνει ξεχωριστὸς καὶ ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν κοινωνία. Ἐπιπλέον, ὁ ὑπερήρωας χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ μυστικὴ του καταγωγὴ, τὰ ἀγνά του κίνητρα, τὸ λυτρωτικὸ του καθήκον καὶ τὶς ἀσυνήθιστες δυνάμεις του⁶². Ἡ προέλευσή του εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν κοινότητα τὴν ὁποία καλεῖται νὰ σώσει, καὶ στὶς ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις ποὺ κατοικεῖ ἐντὸς αὐτῆς παίξει τὸν ρόλο τοῦ μοναχικοῦ ἰδεαλιστῆ⁶³. Ἡ ταυτότητά του εἶναι μυστικὴ καὶ τὸ κίνητρό του εἶναι ὁ ἀνιδιοτελὴς ζῆλος γιὰ δικαιοσύνη⁶⁴.

Στὸ κόμικς τοῦ Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα, ὁ «καλὸς» εἶναι ὁ σοφὸς Ραμζὶ Ραζέμ, ὁ ὁποῖος συμβουλεύει τοὺς ὑπόλοιπους 99 ὑπερήρωες⁶⁵. Ὁ «κακὸς» εἶναι ὁ σατανικὸς Ρουγκάλ, τὸν ὁποῖο καὶ οἱ 99 μάχονται νὰ ἐξαφανίσουν⁶⁶. Ὁ Ραμζὶ Ραζέμ, ἀδιαφιλονείκητος χάρτινος ἡγέτης τῶν «99», εἶναι (ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ σεναριογράφος καὶ σχεδιαστὴς Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα) ψυχολόγος καὶ ἱστορικὸς καὶ ἀπευθείας ἀπόγονος τῆς σέκτας «Φύλακες τῆς Σοφίας»⁶⁷. Σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόθεση, τὰ 99 ἰδιώματα καὶ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ/Ἀλλάχ εἶναι κωδικοποιημένα σὲ 99 μαγικὲς πέτρες, τὶς «Πέτρες τοῦ Φωτός»⁶⁸. Αὐτὲς χαρίζουν στὸν κάτοχό τους ὑπεράνθρωπες δυνάμεις καὶ εἶναι διασκορπισμένες σὲ ὅλον τὸν κόσμον⁶⁹. Τὶς κατέχουν 99 νέοι καὶ νέες, κυρίως ἀπὸ μουσουλμανικὲς χῶρες⁷⁰. Ἡ σέκτα, μέσῳ τοῦ Ραμζὶ Ραζέμ, τοὺς στρατολογεῖ καὶ τοὺς βάζει νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ ἄπληστου Ρουγκάλ, ἀρχηγοῦ τῶν κακῶν, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἀποκτήσει γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅλη τὴ δύναμη ἀπὸ τὶς 99 «πέτρες τῆς φωτιᾶς»⁷¹.

Οἱ «99» ἔχουν ὡς βασικὴ τους ἀποστολὴ νὰ βροῦν καὶ νὰ ἐνώσουν τὰ 99 διαμάντια ποὺ ἔκαναν φτερὰ ἀπὸ τὴ Βαγδάτη, ὅταν οἱ Μογγόλοι εἰσέβαλαν ἐκεῖ τὸ 1258 καὶ κατέλυσαν τὴν αὐτοκρατορία τῶν

62. Ζ. Ἀγοιμάκη, ὀ.π.

63. Ὅ.π.

64. Ὅ.π.

65. Al-Mutawa et al., *The 99*, Issue #1 (2011).

66. Ὅ.π.

67. Ὅ.π.

68. Ὅ.π.

69. Ὅ.π.

70. Ὅ.π.

71. Ὅ.π.

Άββασιδών (750-1258)⁷². Στὰ διαμάντια αὐτὰ ἐμπεριέχεται ὀλόκληρη ἢ σοφία τοῦ κόσμου⁷³. Αὐτοὶ οἱ πολύτιμοι λίθοι τελικὰ φθάνουν στὴν Ἰσπανία, γιὰ νὰ προστατευθοῦν μέσα σὲ ἓνα «Φρούριο τῆς Γνώσης» ἀπὸ φύλακες ποὺ εἶναι ἀπόγονοι τῶν βιβλιοθηκονόμων⁷⁴. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ὁ ἐμπνευστὴς τοῦ κόμικς, ὁ ἄλ-Μουτάουα, θέτει τὴ μουταζιλικὴ Βαγδάτη καὶ τὴν ἀνδαλουσιανὴ Ἰσπανία ὡς προάγγελους τῆς γνήσιας κληρονομιάς τοῦ Ἰσλάμ. Μὲ τὴν ἀνωτέρω καταγραφή ὁ ἄλ-Μουτάουα ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπισημάνει ὅτι ἡ περίφημη «χρυσὴ ἐποχὴ»⁷⁵ τοῦ Ἰσλάμ εἶναι αὐτὴ ποὺ πραγματώθηκε μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν στὴ Βαγδάτη καὶ τὴ θρησκευτικὴ ποικιλομορφία καὶ ἀνοχὴ τῆς Ἀνδαλουσίας⁷⁶. Βέβαια, στὸ πλαίσιο αὐτὸ δὲν καταγράφεται ἐκ μέρους τοῦ ἄλ-Μουτάουα κάποια γόνιμη κριτικὴ γιὰ τὶς πολιτικὲς ἢ θεολογικὲς διαμάχες κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περίφημης «χρυσῆς ἐποχῆς» τοῦ Ἰσλάμ, ἢ τὸ γεγονός ὅτι ἔχουν διατυπωθεῖ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα ἐκ

72. Τὸ Χαλιφάτο τῶν Ἀββασιδῶν ὑπῆρξε τὸ τρίτο κατὰ σειρὰ ἰσλαμικὸ Χαλιφάτο. Ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ νεώτερου θείου τοῦ Μωάμεθ, Ἀμπάς Ἴμπν Ἄμπντ ἄλ-Μουτάλιμπ (περ. 567-653) καὶ κυβερνήθηκε ἀπὸ τὴ δυναστεία τῶν Ἀββασιδῶν χαλιφῶν. Οἱ Ἀββασιδές, μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν ἄλ-Ἀμπάς (721-754), μετέφεραν τὴν πρωτεύουσα τοῦ Χαλιφάτου ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ στὴ Βαγδάτη. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐξουσίας τους, προώθησαν τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἰσλαμικῆς διδασκαλίας, ἔκτισαν τζαμιά καὶ ἴδρυσαν σχολεῖα. Ἐπιπλέον, ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ἐπηρεάσθησαν ἀρκετὰ ἀπὸ τὸν περσικὸ πολιτισμὸ. Παράλληλα, ἔδωσαν ἔμφαση στὸ ἐμπόριο, τὴ βιοτεχνία καὶ τὴ γεωργία. Ταυτόχρονα, φαίνεται νὰ ἀκμάζουν στὴν ἐποχὴ τους οἱ τέχνες, ἡ θεολογία, ἡ φιλοσοφία καὶ τὸ ἰσλαμικὸ Δίκαιο. Εἰδικώτερα, ἀναφορικὰ μὲ τὸ ἰσλαμικὸ Δίκαιο, εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι κατὰ τὴν κυριαρχία τῶν Ἀββασιδῶν παρατηρεῖται ἡ ἐμφάνιση μιᾶς ὀλοκληρωμένης θεωρίας γιὰ τὸ ἰσλαμικὸ Δίκαιο. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰδικώτερα τὴ φιλοσοφία, εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἐκείνη τὴν περίοδο οἱ φιλοσοφοῦντες μουσουλμάνοι λόγιοι ἀνέπτυξαν ἰδιαίτερα τὴ φιλοσοφικὴ σκέψη. Παράλληλα, κατὰ τὴ δυναστεία τῶν Ἀββασιδῶν, τὸ Ἰσλάμ ἐξαπλώθηκε σὲ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴ Βόρεια Ἀφρική καὶ τὴν Ἰσπανία ἀπὸ τὴ μία, ἕως τὸ Ἰράν καὶ τὰ ὑψίπεδα τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἀπὸ τὴν ἄλλη.

73. Ὁ.π.

74. Ὁ.π.

75. Ὡς γνωστόν, ἡ «χρυσὴ ἐποχὴ» τοῦ Ἰσλάμ εἶναι ἡ περίοδος στὴν Ἱστορία τοῦ Ἰσλάμ ποὺ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν 8ο ἕως τὸν 14ο αἰῶνα, κατὰ τὴν ὁποία μεγάλο μέρος τοῦ ἱστορικοῦ ἰσλαμικοῦ κόσμου ἦταν ὀργανωμένο σὲ Χαλιφάτα, στὰ ὁποία ἀνθίζαν ἡ ἐπιστῆμη, ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὰ πολιτιστικὰ ἔργα.

76. K. Chitwood, “‘Hero and/or Villain?’: The 99 and the Hybrid Nature of Popular Culture’s Production of Islam”, *Muslim Superheroes: Comics, Islam, and Representation*, 2017, σσ. 170-191, 175.

μέρους ιστορικῶν ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ ἐκείνη τὴν περίοδο, οἱ ὁποῖοι καὶ θεωροῦν τὰ Χαλιφάτα τῶν Ὀμαγιαδῶν (661-750)⁷⁷ καὶ τῶν Ἀββασιδῶν αὐταρχικὰ καὶ μισαλλόδοξα – ἰδίως δὲ τὸ δεύτερο, καὶ εἰδικώτερα κατὰ τὴν περίοδο ποὺ κυριαρχοῦσε ἰδεολογικὰ τὸ ρεῦμα τῶν μουταζιλιτῶν, κατὰ τὴν ἡγεμονία τοῦ χαλίφη ἄλ-Μααμούν (813-833) καὶ τοῦ διαδόχου του ἄλ-Μουατάσιμ Μπιλλάχ (833-842)⁷⁸. Ὡς γνωστόν, ἡ περίοδος αὐτὴ εἶναι γνωστὴ ὡς ἡ περίοδος τῆς *μίχνα* (δηλαδή τῆς ἀνάκρισης, τῆς ἐξέτασης), κατὰ τὴν ὁποία τὸ Χαλιφάτο τῶν Ἀββασιδῶν υἱοθέτησε τὶς θρησκευτικὲς ἐπιταγὲς τῶν μουταζιλιτῶν καὶ ἄσκησε ἔλεγχο σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους θρησκευτικοὺς ἀλλὰ καὶ πολιτικοὺς ἀντιφρονοῦντες. Ἐνας ἀπὸ τοὺς σημαντικοὺς ἀντιφρονοῦντες ἦταν καὶ ὁ μέγας καὶ κατ' ἐξοχὴν αὐστηρὸς λόγιος Ἰμν Χάνμπαλ (780-855), ἰδρυτὴς τῆς χανμπαλιτικῆς σχολῆς, μιᾶς ἀπὸ τὶς τέσσερις σχολὲς ἰσλαμικοῦ Δικαίου τοῦ σουνιτικοῦ Ἰσλάμ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀντίστοιχης αὐστηρῆς θεολογικῆς σχολῆς τῶν χανμπαλιτῶν⁷⁹. Ὁ Ἰμν Χάνμπαλ καταδιώχθηκε καὶ φυλακίσθηκε ἐπανειλημμένως ἀπὸ τοὺς Ἀββασίδες χαλίφες. Τὸ λυπηρὸ καὶ ὀξύμωρο ταυτόχρονα εἶναι ὅτι, ἂν καὶ οἱ μουταζιλίτες ὑπῆρξαν ὁπαδοὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, ὅταν τελικὰ μετατράπηκαν σὲ καθεστῶς, ἐπέβαλαν τὶς ἰδέες τους ἀκόμη καὶ μὲ τὴ βία. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὀδήγησε τὸν ἐπιφανῆ Αἰγύπτιο στοχαστὴ Μουχάμμαντ Ρίφαατ ἄλ-Σαήντ (1932-2017) νὰ χαρακτηρίσει τὴν πορεία τους αὐτὴ μὲ τὴν ἐπιτυχημένη ἔκφραση: «Ἀπὸ τὸν λόγο στὸ ξίφος»⁸⁰. Εἶναι ἐπομένως προβληματικὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἐμπνευστὴς

77. Ἡ δυναστεία τῶν Ὀμαγιαδῶν ὑπῆρξε τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ τέσσερα μεγάλα ἰσλαμικὰ Χαλιφάτα ποὺ ἰδρύθηκαν μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Μωάμεθ. Κέντρο τῆς δυναστείας αὐτῆς ὑπῆρξε ἡ Συρία, μὲ πρωτεύουσα τὴ Δαμασκὸ. Ὡστόσο, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ἡ δυναστεία ἐνσωμάτωσε καὶ ἄλλες περιοχὲς στὸ Χαλιφάτο, ὅπως τὸν Καύκασο, τὴν Ἰνδική, τὸ Μαγρέμπ κ.λπ.

78. F. Griffel, “The Project of Enlightenment in Islamic-Arabic Culture”, *The Cultures of Maimonideanism: New Approaches to the History of Jewish Thought*, ἐπιμ. J. T. Robinson, Leiden 2009, σσ. 1-20.

79. Ἡ χανμπαλικὴ θεολογικὴ σχολὴ καλεῖται ἐπίσης καὶ σαλαφιτικὴ σχολὴ (*al-Salafiyya*). Γιὰ τὴν ἐν λόγω σχολὴ σκέψης βλ. J. Hoover, “Hanbalī Theology”, στί: *The Oxford Handbook of Islamic Theology*, ἐπιμ. Sabine Schmidtke, Oxford University Press, Oxford, UK 2016, σσ. 625-646. Στὰ ἑλληνικὰ βλ. τὴ σχετικὴ μας μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο: Δ. Ἀθανασίου, *Τὸ Σαλαφιτικὸ Ἰσλάμ (al-salafiyah): Ἱστορία καὶ Πεποιθήσεις*, ἐκδ. Ἡρόδοτος, Ἀθήνα 2021.

80. P. Ἀλ-Σαήντ, *Ἄζμιτ ἄλ-φίκρ ἄλ-ἰσλάμι*, Cairo 2008, σσ. 169 καὶ

τοῦ σχετικοῦ κόμικς Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα δείχνει νὰ παραγνωρίζει τὰ σχετικά ζητήματα καὶ ἀντιλαμβάνεται τὴν περίφημη «χρυσὴ ἐποχὴ» τοῦ Ἰσλάμ νὰ ταυτίζεται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν προοδευτικὴ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, κάτι ποὺ ἐκ τῶν πραγμάτων δὲν ἰσχύει. Πρόκειται γιὰ ἓνα σχῆμα ποὺ χαρακτηρίζει τὴν περίφημη «χρυσὴ ἐποχὴ» τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου (8ος-14ος αἰ.), τὸ ὁποῖο, ἐνῶ ἀποδίδει σὲ κάποιον ἔστω βαθμὸ τὸ πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς, ἐν τούτοις εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀπλουστευτικὸ, ὅπως ἐξάλλου καὶ ὅλα τὰ γενικευτικὰ πρότυπα.

Οἱ «99» ὑπερήρωες θυμίζουν «καλὲς καὶ ἀγαθὲς» μουσουλμανικὲς ἐκδοχὲς τοῦ Batman ἢ τῆς Wonder Woman καὶ διαβάζονται «μονορουφί» ἀπὸ παιδιὰ στὸ Κουβέιτ, τὸν Λίβανο, τὴν Ἰορδανία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς γόνους τῆς ἀραβικῆς διασπορᾶς στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ⁸¹. Πρόκειται γιὰ μίαν κατάλληλη περίπτωση μελέτης ὥστε νὰ κατανοηθεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ θρησκεία καὶ ἡ λαϊκὴ/δημοφιλὴς κουλτούρα εἶναι μίαν ἐνιαία γλῶσσα ποὺ ἐκφράζει καὶ τὰ δύο μαζί, ἀλλὰ καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ διπλῆ, ὑβριδικὴ φύση εἶναι ἐγγενὲς χαρακτηριστικὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ Ἰσλάμ⁸². Μέσω τοῦ σχετικοῦ κόμικς, ὁ ἄλ-Μουτάουα ἐπιδιώκει τὴν προώθηση ἀξιῶν, ὅπως ἡ συνεργασία καὶ ἡ ἐνότητα στὸ ἰσλαμικὸ στερέωμα. Ἄν καὶ δὲν ἔχει ἀμιγῶς θρησκευτικὸ χαρακτήρα, στοχεύει ὥστόσο στὸ νὰ καταδείξει ἐπικοινωνιακὰ τὶς ἰσλαμικὲς ἀρετὲς, οἱ ὁποῖες, σύμφωνα μὲ τὸν δημιουργὸ τοῦ κόμικς, εἶναι οἰκουμενικῆς ἐμβέλειας.

Ὁ Ναϊφ ἄλ-Μουτάουα ἤθελε μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ νὰ συμφιλώσῃ τὸν ἰσλαμικὸ μὲ τὸν δυτικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴ λαϊκὴ κουλτούρα καὶ νὰ ὑπογραμμίσῃ ἐμφατικὰ ὅτι οἱ ἀξίες τῶν δύο πολιτισμῶν εἶναι κοινές⁸³. Ὁ δημιουργὸς αὐτῶν τῶν κόμικς δὲν δανείσθηκε μόνον στοιχεῖα ἀπὸ τὴ Δύση, ἀλλὰ συμβουλευθῆκε καὶ τοὺς μουσουλμάνους νομοδιδασκάλους ἱεροκανονολόγους γιὰ τὸ ἐὰν εἶναι ὀρθὴ ἀπὸ ἱεροδικαϊκῆς ἀπόψεως, ἐπὶ τῆ βᾶσει τοῦ ἰσλαμικοῦ Δικαίου (φίχχ), ἡ ἐν λόγῳ ἀπόπειρα⁸⁴.

180.

81. Κ. Τσάβαλου, ὅ.π.

82. Κ. Chitwood, ὅ.π., σ. 171.

83. Κ. Chitwood, ὅ.π., σ. 174.

84. J. Clements, R. Gauvain, "The Marvel of Islam: Reconciling Muslim Epistemologies through a New Islamic Origin Saga in Naif al-Mutawa's The 99", *The Journal of Religion and Popular Culture* 26, 1 (Spring 2014), σσ. 36-71.

Ὡστόσο, τὸ ἀνωτέρω ἐγχείρημα δὲν ἔγινε εὐρέως ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὸ μουσουλμανικὸ κοινόν. Παραδοσιακοὶ μουσουλμάνοι ἐστίασαν στὰ προβληματικὰ σημεῖα καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἀναπαράστασης τῶν θείων ὀνομάτων σὲ ἀνθρώπινες ὀντότητες μέσῳ κινουμένων σχεδίων, ποὺ ἐνδεχομένως νὰ ὀδηγοῦν σὲ ἐκδήλωση εἰδωλολατρίας⁸⁵. Ἐπίσης, δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐξτρεμιστικὴ τρομοκρατικὴ ὀργάνωση «Ἰσλαμικὸ Κράτος» (ISIS) εἶχε ἀπαιτήσῃ νὰ τιμωρηθεῖ ὁ Ναΐφ ἄλ-Μουτάουα μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου⁸⁶.

II. Ἐτουμηγορίες μουσουλμάνων λογίων γιὰ τὰ κόμικς

Τὸ ζήτημα τῶν κόμικς καὶ τῶν κινουμένων σχεδίων ἔχει ἀπασχολήσῃ τὸν μουσουλμανικὸ κόσμον πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή τοῦ σχετικοῦ ἐγχειρήματος. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ ἀπαντηθεῖ τὸ ἐρώτημα ἐὰν τὰ κόμικς καὶ τὰ κινούμενα σχέδια εἶναι ἐπιτρεπτά ἐξ ἐπόψεως ἰσλαμικῆς δικαίικῆς θεώρησης, εἰδικώτερα δὲ κατὰ πόσον κόμικς ποὺ προβάλλουν τὶς ἰσλαμικὲς ἰδέες δύνανται νὰ λειτουργήσουν ὡς μέσο διάδοσης καὶ κλήσης στὸ Ἰσλάμ (ντάουα). Πρόκειται γιὰ ἐρωτήματα ποὺ ἀπασχολήσαν τὸν μουσουλμανικὸ κόσμον, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ποίμνιο ἐνδιαφέρθηκε νὰ θέσῃ σχετικά ἐρωτήματα στοὺς νομοδιδασκάλους καὶ ἱεροκανονολόγους, τοὺς θεματοφύλακες καὶ ἐρμηνευτὲς τοῦ ἰσλαμικοῦ νόμου.

Σὲ ἐρώτηση ποὺ τέθηκε στὸν ἐπιφανῆ μουσουλμάνο λόγιο Ἄμπντ ἄλ-Ἄζιζ Ἰμπν Μπάζ, γιὰ τὸ πῶς κρίνονται ἀπὸ ἱεροδικαϊκὴ ἄποψη τὰ κόμικς ποὺ περιλαμβάνουν ζωγραφικὲς ἀνθρώπων καὶ ἀποτυπώνονται στὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες, ἡ ἀπάντησή του ἦταν κατηγορηματικὴ: τὰ κόμικς καὶ οἱ ἀπεικονίσεις ἀνήκουν στὰ κακὰ ἀντικείμενα (μανκουράτ) καὶ πρέπει νὰ ἀπαγορευθοῦν⁸⁷. Οἱ αὐθεντικὲς προφητικὲς παραδόσεις ἀναφέρουν μὲ σαφήνεια τὴν ἀπαγόρευση ἀπεικόνισης κάθε ζωντανοῦ

85. J. Clements, R. Gauvain, ὅ.π., 38.

86. J. Pecquet, "Kuwaiti cartoonist battles IS death threats, US bigots", <https://www.al-monitor.com/originals/2014/11/99-netflix-comic-cartoon-kuwait-death-threats-isis.html> (26-8-2023).

87. Ἰμπν Μπάζ, *Ματζμούα αλ-Φατάουα*, 4, Ντάρα ἄλ-Ουάταν λιλ Νάσρ, Ριάντ 1992, σ. 362.

όντος, είτε αυτή γίνεται με μηχανή είτε με τὸ χέρι είτε με ἄλλο μέσο. Ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ συλλογέα τῆς ισλαμικῆς παράδοσης ἱμάμη ἄλ-Μπουχάρι (810-870), διαβάζουμε σὲ προφητικὴ παράδοση (*χαντίθ*) ἀπὸ ἀφήγηση τῆς Ἀίσα ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶπε: «Αὐτοὶ ποὺ θὰ δεχτοῦν τὴν πιὸ ἐπώδυνη τιμωρία κατὰ τὴν Ἡμέρα τῆς Κρίσεως εἶναι αὐτοὶ ποὺ κατασκευάζουν εἰκόνες (ζῶα-ἄνθρωπους)»⁸⁸. Σὲ ἄλλη προφητικὴ παράδοση μνημονεύονται τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ ἰδιοκτῆτες αὐτῶν τῶν εἰκόνων θὰ τιμωρηθοῦν τὴν Ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως καὶ θὰ τοὺς λεχθεῖ: “Ζωντανέψτε αὐτὸ ποὺ δημιουργήσατε”»⁸⁹. Ἐξάλλου, ἡ ρῆση τοῦ Θεοῦ εἶναι σαφέστατη στὸ κορανικὸ κείμενο: «... ἀφοῦ σᾶς ἐξήγησα λεπτομερειακὰ ὅ,τι ἦταν σὲ σᾶς ἀπαγορευμένο, ἐκτὸς ἂν ὑποχρεωθήκατε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη...»⁹⁰.

Ἀνάλογη ἄποψη ἔχει ἐκφράσει καὶ ὁ νεώτερος μουσουλμάνος λόγιος Σάλιχ ἄλ-Φαουζάν (1933-), ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει ἐμφατικὰ ὅτι πράγματι δὲν ἐπιτρέπεται γιὰ τὸν μουσουλμάνο νὰ ἀπεικονίζει (τασουίρ) ἔμφυχα ὄντα, εἴτε σὲ μορφὴ ζωγραφικῆς εἴτε γλυπτικῆς εἴτε φωτογραφίας εἴτε ὁποιοῦδήποτε ἄλλου παρόμοιου τρόπου δύναται νὰ ἀπεικονίσει ἔμφυχα ὄντα, ὅπως ἄνθρωπους καὶ ζῶα⁹¹. Ὁ τελευταῖος λόγιος μνημονεύει ἀνάλογα χωρία ἀπὸ τὴν προφητικὴ παράδοση, ὅπως καὶ ὁ πρῶτος λόγιος. Ἔτσι, παραπέμπει στὴν ἀφήγηση τοῦ Ἴμπν Ἄμπάς, ὁ ὁποῖος λέγει σχετικὰ: «Ἄκουσα τὸν προφήτη [Μωάμεθ] νὰ ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα: “Ὅποιος κατασκευάζει εἰκόνα ἢ ἄγαλμα θὰ εἰσέλθει στὴν Κόλαση τῆς φωτιᾶς καὶ θὰ ἀντικρύσει μία ψυχὴ γιὰ κάθε εἰκόνα ποὺ ἔφτιαξε (στὴν ἐπίγεια ζωὴ), μὲ τὴν ὁποία θὰ βασανίζεται γιὰ λογαριασμὸ τῆς”»⁹². Ἐπίσης, ὁ ἴδιος μουσουλμάνος λόγιος διασώζει καὶ ἄλλη μία ἐξ ἴσου σημαντικὴ πληροφορία ἀπὸ ἀξιόπιστες συλλογές τῆς προφητικῆς παράδοσης, ὅτι ὁ προφήτης (Μωάμεθ) προειδοποίησε: «Οἱ ἄγγελοι δὲν μπαίνουν σὲ σπίτι τὸ ὁποῖο ἔχει σκύλο καὶ εἰκόνες»⁹³.

88. Ἄλ-Μπουχάρι, *Σαχίχ ἄλ-Μπουχάρι*, Δαμασκός-Βηρυττός, Ντάρ Ἴμπν Καθίρ, 1495.

89. Ἄλ-Μπουχάρι, *ὁ.π.*, 1426.

90. *Κοράνιο* 6, 119.

91. Σάλιχ ἄλ-Φαουζάν, Ὁμιλία στὸ: <https://www.youtube.com/watch?v=b74e8ZZ8dNU> (20-8-2023).

92. Ἄλ-Ναουάουι, *Ράντ οὖς Σαλιχίν*, 1684.

93. Ἄλ-Ναουάουι, *ὁ.π.*, σ. 1684.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω ἐδαφίου, ὁ Σάλιχ ἄλ-Φαουζάν κάνει τὴν ἀκόλουθη διαπίστωση: «Ἀπὸ τὴ στιγμή πού δὲν εἰσέρχονται ἄγγελοι στὸ σπίτι, ἐφ’ ὅσον ὑπάρχουν εἰκόνες, τότε εἰσέρχονται δαιμόνια. Σπίτι τὸ ὁποῖο εἶναι ἄδειο ἀπὸ ἀγγέλους καταλήγει στὸ νὰ εἰσέρχονται σ’ αὐτὸ δαιμόνια, μιᾶς καὶ ἄγγελοι καὶ δαιμόνια δὲν μαζεύονται ποτὲ στὸ ἴδιο μέρος. Ἄν, ὅμως, δὲν εἰσέλθουν τὰ δαιμόνια, τότε θὰ τὸ ἐπισκεφθοῦν οἱ ἄγγελοι»⁹⁴.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι ἀπὸ ἰσλαμικῆς πλευρᾶς ἐπιτρέπονται οἱ φωτογραφίες, οἱ εἰκόνες καὶ γενικὰ τὰ ἀντικείμενα πού ἀπεικονίζουν τὴ φύση, τὰ τοπία καὶ ὅτιδήποτε ἄψυχο. Ἐπίσης, μὲ τὸν ὅρο εἰκόνα λογίζεται ὅ,τι ἔχει κεφάλι/πρόσωπο. Διαβάζουμε ἀπὸ τὸν Ἰμπν Ἀμπάς, τὸν μαθητὴ τοῦ Μωάμεθ, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ τελευταῖος ἔκανε ἐπίκληση νὰ ἀνήκει στοὺς κατ’ ἐξοχὴν γνῶστες τοῦ Κορανίου, νὰ μνημονεῦει τὰ ἐξῆς: «Ἐὰν εἶναι νὰ ζωγραφίσεις (καὶ γενικὰ νὰ ἀπεικονίσεις), τότε ζωγράφισε/ἀπεικόνισε δένδρα καὶ γενικὰ ἄψυχα ἀντικείμενα»⁹⁵.

Ὁ Ζακίρ Ἀμπντοῦλ Καρίμ Ναϊκ (1965-), ἰνδικῆς καταγωγῆς δημοφιλῆς τηλεϊεροκήρυκας καὶ ἱεραπόστολος τοῦ Ἰσλάμ, σὲ ἐρώτηση πού τοῦ ἔθεσε ἓνα μικρὸ παιδί, ἂν ἐπιτρέπεται στοὺς μουσουλμανόπαιδες νὰ παρακολουθοῦν κινούμενα σχέδια, ἢ ἀπάντησή του ἦταν κατηγορηματικῆ: «Οἱ περισσότερες ταινίες, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κινουμένων σχεδίων, ἀπομακρύνουν τὰ παιδιά ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ». Κάτι τέτοιο προκύπτει ἀπὸ τὰ βίαια στοιχεία πού παρατηροῦνται στὰ σχετικὰ κόμικς, ὅπως λ.χ. τὸ ὅτι σκοτώνονται φίλοι μεταξύ τους. Προτείνει στοὺς γονεῖς νὰ τοποθετήσουν δορυφορικὴ κεραία γιὰ νὰ ἔχουν πρόσβαση στὸν τηλεοπτικὸ σταθμὸ “Peace TV”⁹⁶, πού προβάλλει τὰ ἰσλαμικὰ ιδεώδη. Τονίζει ὅτι ὑπάρχουν ἰσλαμικὰ κόμικς γιὰ τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ τὰ παρακολουθοῦν, καθὼς βασίζονται στὶς ἰσλαμικὲς ἀρχές, ἀφοῦ ὁμιλοῦν γιὰ τὸ Κοράνιο, τὴν προφητικὴ παράδοση κ.λπ., ἐνῶ ὑπάρχουν κόμικς καὶ κινούμενα σχέδια πού περιγράφουν ἱστορίες μουσουλμάνων

94. Σάλιχ ἄλ-Φαουζάν, ὁ.π.

95. Ἄλ-Μπουχάρι, ὁ.π., σ. 530-531.

96. Τὸ “Peace TV” εἶναι ἓνα μὴ κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρος δορυφορικὸ τηλεοπτικὸ δίκτυο τῶν Ἠνωμένων Ἀραβικῶν Ἐμιράτων, πού ἐκπέμπει δωρεὰν προγράμματα. Ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα θρησκευτικὰ δορυφορικὰ τηλεοπτικὰ δίκτυα στὸν κόσμo.

ήρώων, όπως αυτή του Fatih Sultan Mehmet (ιστορίες του Μωάμεθ Β' του Πορθητή)⁹⁷.

Η ανωτέρω διαπίστωση καθιστά προφανές ότι υπάρχουν επίσημες θέσεις μουσουλμάνων νομοδιδασκάλων που εκφράζουν ρητά την ισχυρή αντίθεσή τους στη χρήση των κόμικς. Πέραν όμως τούτου, υπάρχει και δημόσια έτυμηση (φετβάς)⁹⁸ που φέρει την υπογραφή του Μεγάλου Μουφτῆ⁹⁹ του Βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας, Αμπντούλ Αζίζ άλ Σεΐχ, όπως και των μελών της σχετικής επιτροπής, Σάλιχ άλ-Φαουζάν, Αμπντούλ-Καρίμ άλ-Χουντάιρ, Αμπντούλάχ άλ-Μουτλάκ και Άχμεντ άλ-Μουμπαρακί, με την οποία απαγορεύεται και καταδικάζεται ρητά ή προβολή του κόμικς των 99 υπερηρώων, με το σκεπτικό ότι οί θείες ιδιότητες των 99 υπερηρώων ενσαρκώνονται σε κτιστά άτομα διακινουμένων σχεδίων. Η ίδια επιτροπή καταλήγει προσφεύγοντας στο κορανικό κείμενο, το οποίο αναφέρει ρητά ότι δεν υπάρχει τίποτε στη Δημιουργία που να όμοιάζει στον Θεό, καθώς είναι ο μόνος που άκούει και βλέπει¹⁰⁰, πράγμα που σημαίνει ότι στην προκειμένη περίπτωση παρομοιάζεται το κτιστό με τον άκτιστο, τον Δημιουργό Θεό¹⁰¹.

Έπίλογος

Οί υπερήρωες αποτελούν μία ιδιαίτερη κατηγορία ήρώων, οί όποιοι σώζουν από κακούς ή από υπερφυσικές άπειλές τον κόσμο. Οί 99 υπερήρωες αποτελούν, αναντίρρητα, πολυεπίπεδη προώθηση/διάχυση της θρησκείας σε έτερόκλητα πολιτισμικά περιβάλλοντα και πεδία νοήματος, προκειμένου να έξυπηρετήσουν άποτελεσματικότερα τις

97. Ζακίρ Ναΐκ, Όμιλία στό: <https://www.youtube.com/watch?v=8xpGxh2Ygg0> (20-8-2023).

98. Ό φετβάς είναι μία μη δεσμευτική μὲν αλλά άξιόπιστη νομική άποψη ή διδακτική έρμηνεία που δύναται να έκδώσει ένας νομοδιδάσκαλος-ιεροκανονολόγος επί θεμάτων που σχετίζονται με τον ισλαμικό νόμο.

99. Μουφτῆς είναι ό έρμηνευτής του ισλαμικού νόμου και είναι έντεταλμένος να έκδίδει φετβάδες (φάτουα) –γνωμοδοτήσεις βάσει του ισλαμικού νόμου (Σαρία)– για τους πιστούς, κατόπιν ύποβολής έρωτήματος.

100. Κοράνιο 42, 11.

101. Άλ-Ίφτὰ άλ-Σαουντέα ταχρίμ άλ-μουσάλαλ άλ-καρτόνι άλ-απτάλ 99, <https://almoslim.net/node/205352> (20-9-2023).

ανάγκες τῆς διάδοσης τοῦ Ἰσλάμ. Στὸ πλαίσιο τῆς παγκόσμιας μετανεωτερικῆς θρησκευτικῆς ἀγορᾶς, ἡ θρησκεία μπορεῖ μὲν νὰ εἶναι κοινωνικῶς ὀρατὴ ὡς θεσμικὸ μονοπώλιο, εἶναι ὅμως πέρα ὡς πέρα ὀρατὴ καὶ ὡς καταναλωτικὸ προϊόν, πρῶτιστα δὲ ὡς θέαμα. Τοῦτο ἀναμφισβήτητα ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν προβολὴ τῆς ιδέας τῶν ὑπερηρώων στὸν κόσμο τῶν κόμικς. Ἡ διάχυτη θρησκευτικότητα ἀποτελεῖ τὸ πεδίο ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἡ θρησκεία διατηρεῖ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτισμικὴ τῆς παρουσία στὸν σύγχρονο κόσμο, ἄλλοτε ἀνταγωνιζόμενη τὸν παραδοσιακὸ θρησκευτικὸ θεσμὸ καὶ ἄλλοτε συμμαχώντας μαζί του.

Οἱ «99» συμβάλλουν στὴ διεθνῆ διάχυση τῆς ἰσλαμικῆς θρησκευτικότητας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι κάτι τέτοιο τελικὰ ἀντίκειται στοὺς λόγους τοῦ Μωάμεθ, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται στὸ Ἰσλάμ θεόπνευστοι. Τὰ κόμικς ἀποσκοποῦν στὸ νὰ δείξουν ὅτι οἱ θεσμικὲς ἀγκυλώσεις τῆς ἰσλαμικῆς θρησκείας ἀποβαίνουν διαχρονικὰ εἰς βάρος ὅχι μόνον τῆς κοινότητος τῶν πιστῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγαθῶν προθέσεων τῶν ἰδίων τῶν ἱεραποστόλων τῆς. Μέσω τῆς λυτρωτικῆς δράσεως τῶν ὑπερηρώων, ἀναδεικνύεται τὸ θετικὸ πρόσωπο τοῦ Ἰσλάμ, γεγονὸς ποὺ ἔρχεται νὰ ἐνισχύσει τὴν ἰσλαμικὴ προοπτικὴ στὸ πλαίσιο τῆς ὑστερης νεωτερικότητας. Ὁ δημιουργὸς τοῦ κόμικς ἐπινόησε τὴ δύναμη μὲ στόχο νὰ ἀφυπνίσει στοὺς νέους ἓνα ὀρισμένο εἶδος πνευματικότητας, ποὺ θὰ βασιζόταν στὴν πίστη στὸν Θεὸ καὶ τὶς ἀρετὲς τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖες ἀντανάκλουν τὰ περίφημα ὀνόματα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, δημιούργησε μίαν σειρὰ κόμικς μὲ σκοπὸ νὰ προωθήσει καὶ νὰ ἐνισχύσει τὴν ἰσλαμικὴ πίστη.

Σὲ κάθε περίπτωση, ὅπως ἔχει ἤδη φανεῖ ἀνωτέρω, ὑπάρχουν ἐπίσημες θέσεις μουσουλμάνων νομοδιδασκάλων, ἀλλὰ καὶ θεόπνευστοι λόγοι τοῦ Μωάμεθ, ποὺ ἐκφράζουν ρητὰ τὴν ἀντίθεσή τους στὴ χρῆση τῶν κόμικς, ἐνῶ ὑπάρχει καὶ σχετικὴ ἐπίσημη νομικὴ ἐτυμηγορία ποὺ καταδικάζει τὸ κόμικς τῶν 99 ὑπερηρώων. Οἱ ἱεροκανονολόγοι ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ ἐγγείρημα αὐτό, ἐνῶ ἔχει σκοπὸ νὰ προωθήσει τὶς ἰσλαμικὲς ιδέες, στὴν πραγματικότητα διαστρεβλώνει τὸ περιεχόμενον τῆς ἰσλαμικῆς πίστεως καὶ νοθεύει τὸ ἀρχικὸ κήρυγμα καὶ θεόπεμπτο μήνυμα τοῦ Μωάμεθ. Τὸ Ἰσλάμ, ὡς κατ' ἐξοχὴν μονοθεϊστικὴ θρησκεία, ἀρνεῖται τὴν προσομοίωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν κτιστὴ πραγματικότητα. Ἡ

ὕπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ, ἣ ὁποία εἶναι διάχυτη στὴ μουσουλμανικὴ παράδοση, τὸ τονίζει αὐτὸ ἀνελλιπῶς.

SUMMARY

The diffusion of religion in comics
A case study of the 99 Muslim superheroes: a call to Islam (“da’awa”) or distortion of the Mohammedan sermon, from the point of view of Islamic interpretation?

By Dimitrios Athanasiou, *PhD*
National and Kapodistrian University of Athens

This article attempts to examine the case study of 99 superheroes in the comic book industry. The 99 Superheroes is a comic that was first printed in Kuwait in 2006 by Teshkeel Comics and after a short time disseminate in the Muslim world. Naif al-Mutawa is the man who had inspired the comic out of the basic principles of Islam, creating in this way a team consisting 99 Muslim superheroes known as the team of 99, who dispose specific abilities intended to embody the 99 names (*al-’asmā’*) and attributes (*al-ṣifāt*) of God (*Allāh*). The heroes of the new generation s books of Naif al-Mutawa fight the crime in a better way, crushing stereotypes and fighting extremism at the same time. Though this relevant attempt has no pure religious character, but the target is to show up the Islamic virtues by communicating with others, which is of worldwide importance according to the opinion of the creator of the comic. It was found out by relevant study that the Muslim Scholars (*Ulamā*), support that though this attempt is intended to promote the Islamic ideas, in reality distorts the content of Islamic faith and falsifies the original sermon and God inspired message of Muhammad. After all there are official positions of Muslim Scholars as well as Godly inspired words of Muhammad, that express in an absolute way their opposition against the use of comics, while there is relevant official legal verdict convicting the comic of 99 superheroes.